

УДК 332.164:330.322

Павліха Н.В.

ПРО ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Розглянуто вітчизняний та зарубіжний досвід забезпечення інноваційного розвитку регіонів. Запропоновано принципи та заходи щодо інноваційного розвитку регіону.

The home and foreign experience of ensuring the innovative development of regions has been considered. The principles and measures relating to the innovative development have been recommended.

Реалізація структурних змін, що відбуватимуться з метою оптимізації використання територіальних ресурсів регіонів, вимагає належного фінансового забезпечення за допомогою різних джерел.

Актуальність теми дослідження про інвестиційне забезпечення регіонального розвитку визначається рядом обставин. По-перше, слід констатувати, що на основі прийнятих в умовах вітчизняної перехідної економіки економічних регуляторів не вдається досягнути стабільного зростання інвестиційного потенціалу регіонів, що хоча б мінімально гарантували належні темпи оновлення виробничого апарату. По-друге, умови інвестиційної діяльності в господарські комплекси регіонів зберігають її гіпертрофовану цільову спрямованість на сировинний, а не на високотехнологічний сектор. По-третє, процеси структурної перебудови регіональних господарств не завжди враховують пріоритетність активізації інвестиційного потенціалу виробництва, а зміни в корпоративному управлінні – задачі вдосконалення технологій інвестиційного потенціалу та аналізу. Зокрема, менеджмент корпорацій в багатьох випадках вважає за краще вкладати кошти не в основний капітал як пріоритет, а спрямовувати їх на розширення комерційної діяльності та організаційний розвиток.

Вищезазначені проблеми багато в чому пов'язані з ігноруванням галузевих структурних та управлінських факторів, від залучення яких залежать інвестиційні можливості інноваційного розвитку регіонів. Як зазначає М. Дацишин в роботі [1, с.17], „особливо актуальною для місцевих органів влади є наявність виваженої стратегії щодо залучення інвестицій у розвиток відповідних територій та плану дій управлінської команди з реалізації цієї стратегії.”

Не дивлячись на певне поліпшення макроекономічних показників за останні роки, в інвестиційній сфері України спостерігаються негативні тенденції. Господарства регіонів країни залишаються недостатньо привабливими для іноземних інвесторів. У зв'язку з цим необхідне якісне вдосконалення механізму взаємовідносин між суб'єктами та об'єктами інвестиційної діяльності в наступних напрямках: розробки пріоритетів, форм та методів здійснення загальнодержавної регіональної політики, у тому числі й інноваційної; пошуку методів перерозподілу інвестиційних потоків у бік високотехнологічних переробних галузей із високою доданою вартістю; концентрації інвестиційних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку регіонального господарства та „точках росту” економіки;

створення необхідних організаційно-економічних умов у регіонах для максимально можливого використання власного інвестиційного потенціалу, а також залучення ресурсів стратегічних інвесторів.

В умовах наявних міжрегіональних диспропорцій слід звернути увагу на активізацію дії просторового чинника розвитку регіонів як особливого ресурсу, що характеризується певним інтегральним потенціалом. З огляду на те, що регіон, за словами В.А. Поповкіна, – це „не тільки функціонально-компонентна, структурно-галузева цілісність, але й просторова, що передбачає певне розміщення компонентів природного, соціального і економічного середовищ у просторі, їх просторову неподільність” [2, с.19], ефективність функціонування національної економіки значною мірою визначається результативністю формування та реалізації державної політики просторового розвитку регіонів України, тобто правильністю вибору пріоритетів у системі обґрунтованого просторового планування; залежить від можливостей забезпечення сталого регіонального розвитку, який передбачає передусім задоволення потреб та інтересів населення, формування належного рівня якості життя шляхом соціально-економічного піднесення регіону та оздоровлення довкілля та виступає закономірним результатом оптимізації організації продуктивних сил і виробничих відносин. М.М. Габрель, розглядаючи в роботах [3, с.57–66; 4, с.151] просторову організацію в категоріально-понятійному апараті містобудування, зазначив, що вона передбачає структурно-параметричне та просторово-часове узгодження елементів простору, яке забезпечує високий рівень використання просторового потенціалу.

В останні роки в Україні активізується увага до містобудівної діяльності та просторової організації держави: розроблено Генеральну схему планування території України, розпочато розробки Схем районного планування адміністративних областей. Але одночасно відсутні дієві механізми та важелі реалізації цих програм. З огляду на це, з метою реалізації визначених пріоритетів та завдань, узгодження інтересів держави й регіонів, забезпечення стимулювання регіонального розвитку, для вітчизняної теорії та практики корисним є вивчення досвіду країн Європейського Союзу (ЄС).

Зокрема, в Німеччині діє конституційний принцип економічного вирівнювання потреб Федерації та земель з метою запобігання перенавантаження платників податків та забезпечення єдиного рівня життя на всій території країни. Що стосується регіональних відмінностей, то з самого початку в ФРН введено інструмент „вирівнювання фінансових можливостей”, тобто багатші землі перераховували частину свого доходу на користь бідніших. Важливими важелями подолання регіональних відмінностей виступають: стимулювання регіонального розвитку, яке покликане сприяти підвищенню конкурентоспроможності регіональних економік за рахунок вдосконалення їх структури, та створення рамкових умов для забезпечення спроможності регіонів власними силами здійснювати необхідні структурні зміни. В цілому стимулювання концентрується на інвестиціях в промислове виробництво та комунальну інфраструктуру, для здійснення чого, наприклад в Німеччині у 1997–1999 рр. було виділено три категорії зон стимулювання: зони у нових землях, які мають найскладніші регіонально-структурні проблеми, де малі та середні підприємства отримували до 50% від сумарних інвестицій; зони у нових землях, для яких характерним є прогресивний розвиток, де максимальна ставка для малих та середніх підприємств була 43 %; зони у західнонімецьких землях, які відрізняються слабкішою структурою, де ставка інвестування малих та середніх підприємств становила 28% [5, с.97–98].

В Іспанії діє Міжтериторіальний компенсаційний фонд (МКФ), спрямований на забезпечення вирівнювання економічної ситуації в різних регіонах країни та реалізацію

принципу солідарності [5, с.102–103]. Необхідно відзначити, що механізм функціонування цього фонду та функціонування системи регіонального планування регулюється єдиним державним законом, що сприяє дієвості державних та регіональних інструментів просторового планування з урахуванням цілей та конкретних ситуацій, регіональному субсидуванню на інвестування, застосовуються інші стимули.

Так, Законом про міжтериторіальний компенсаційний фонд передбачається, що всі автономні області повинні розробляти програми регіонального розвитку відповідно до єдиної методики, затвердженої урядом, де обов'язково визначено фінансові ресурси, необхідні для реалізації запропонованих заходів. Фінансові ресурси оцінюються у постійних цінах для кожного запланованого заходу, обсяги яких уточнюються щорічно. При цьому розглядаються усі джерела фінансування: державний бюджет, бюджет автономного співтовариства, кошти місцевих корпорацій, асигнування з різноманітних фондів, засоби Європейського інвестиційного банку, держані кредити і т.д. МКФ виступає одночасно важливим інструментом для рішення задач економічного вирівнювання, спрямовуючи засоби біднішим регіонам, та для здійснення інвестиційного стимулювання регіонального розвитку. Кошти цього фонду розподіляються за відповідними критеріями та вагою: пропорційно обсягу доходу на душу населення (70 %); прямо пропорційно міграційному балансу останніх 10 років (20 %); прямо пропорційно різниці між рівнями безробіття в кожному регіоні та по країні в цілому (5 %); прямо пропорційно площі (5 %) [5, с.105].

За умови інтеграції України до європейської спільноти фінансування структурних перетворень у регіонах можливе за рахунок Європейського фонду регіонального розвитку. Пошук ефективних форм кооперації країн в межах Європейського Союзу включає так звану “функцію сумісності” за різними чинниками. З метою надання фінансових ресурсів найвідсталішим регіонам країн-членів Європейського Союзу розроблена єдина система Класифікації – NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes). Така класифікація має на меті визначення регіонів різного рівня розвитку, у тому числі слаборозвинутих, які у першу чергу можуть бути претендентами на отримання фінансової допомоги [6, с.22].

На етапі розробки прогнозів просторового розвитку регіонів, тобто забезпечення ефективного функціонального використання територій регіонів, має застосовуватися цільове державне інвестування. При цьому важливим інструментом реалізації інвестиційного забезпечення державної політики просторового розвитку регіонів виступають регіональні інвестиційні дотації, виділення яких повинно регулюватись національним законодавством на основі визначення цілей та критеріїв використання коштів.

Одним із завдань щодо реалізації Генеральної схеми планування території України є сприяння підвищенню рейтингу інвестиційної привабливості регіонів. Починаючи з 1999 року фахівці Інституту Реформ проводять дослідження регіональних особливостей ведення бізнесу в Україні, результатом яких є Інвестиційний рейтинг регіонів [1, с.47] При його визначенні розглядаються найважливіші чинники при прийнятті інвестиційних рішень. Групування проводиться за такими критеріями: рівень економічного розвитку регіону, ринкова та фінансова інфраструктура, розвиток людських ресурсів, підприємництво та місцева влада. На основі результатів експертного опитування розроблено систему вагових коефіцієнтів для зведення часткових показників в інтегральний рейтинговий бал. Відповідно до визначеного рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України необхідно щорічно здійснювати зонування території країни, виділяючи відповідні категорії зон-реципієнтів (зону економічного сприяння, зону

індустріального спаду та інші). Сформована таким чином карта територій-реципієнтів виступатиме основою для реалізації інвестиційного дотаційного механізму в регіонах.

На наступному етапі, коли відбувається відповідна до розробленого прогнозу інноваційно-орієнтована структурно-функціональна перебудова в регіоні, за допомогою ефективно діючих податкових, кредитних, митних, інших регулюючих механізмів державою має бути створене підприємницьке середовище, яке сприятиме вирішенню наявних соціально-економічних та екологічних проблем. З метою забезпечення спроможності регіонів здійснювати власними силами необхідні структурні зміни, на основі вивчення німецького досвіду [6, с.97] потребують запровадження:

- децентралізована державна організація, спрямована на розширення прав прийняття рішень юридичними особами, діяльність яких обмежена даною територією;
- система розподілу державних доходів, яка сприяє формуванню в регіонах достатнього фінансового простору для виконання своїх задач та вирівнюванню умов для прояву регіональної конкуренції;
- система створення та підтримки добросовісної конкуренції на ринках товарів, капіталу та послуг;
- податкова система, яка б стимулювала індивідуальну, інвестиційну та інноваційну діяльність;
- грошова політика, спрямована на забезпечення стабілізації цін та низьких процентів;
- політика обмінного курсу, спрямована на запобігання знеціненню валюти;
- ефективна державна інфраструктура як основа інвестиційного забезпечення розвитку регіону;
- система соціального забезпечення, яка сприяє підвищенню мобільності та продуктивності робочої сили.

Важливими інструментами в реалізації допомоги регіонам, що її потребують, виступають інвестиційні гранти та податкові кредити, передусім, на мале та середнє підприємництво в добувній та обробній промисловості, на інноваційні проекти. Але, зазначимо, що при цьому мають бути регламентовані правила повернення виданого гранту у випадку невиконання заявником умов конкурсу.

Аналіз проблеми підвищення інвестиційної привабливості регіонів дозволяє визначити ряд принципів умов, дотримання яких є досить актуальним з точки зору інвестиційного забезпечення просторового розвитку регіонів:

- конституційний принцип економічного вирівнювання потреб регіонів з метою запобігання перевантаження платників податків та забезпечення єдиного рівня життя на всій території країни;
- принцип строгої відповідності стимулів регіонального розвитку, що використовуються, відповідним задачам державної політики просторового розвитку;
- принцип субсидіарності, що являє собою пошук адекватного рівня здійснення повноважень;
- принцип чіткого офіційного визначення зон-реципієнтів державної підтримки та безумовної адресності стосовно конкретних господарюючих суб'єктів;
- принцип активного нормативно-правового регулювання інвестиційної діяльності;
- принцип концентрації інвестиційних ресурсів в інтегрованих корпоративних структурах;
- принцип реалізації ефективних програм реструктуризації господарських комплексів;
- принцип підтримки регіональних ініціатив з розробки та координації власних регіональних програм;

- принцип поєднання різноманітних стимулів з метою досягнення синергетичного ефекту;
- принцип обов'язкового моніторингу та контролю за розподілом та використанням державних засобів.

Література

1. Практичні аспекти інвестиційної політики на місцевому рівні. Керівник проекту: М. Дацишин. – Київ: Недержавний аналітичний центр Інституту реформ, 2003. – 48 с.
2. Поповкін В.А. Регіонально-цілісний підхід в економіці. – К.: Наукова думка, 1993. – 220 с.
3. Габрель М.М. До зміни парадигми в просторовій організації суспільства // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Сталый розвиток та екологічна безпека (регіональна політика) (Збірник наук. праць). Вип. XX/НАН України. Інститут регіональних досліджень. Редкол.: відп. Ред. Академік НАН України М.І. Долішній. – Львів, 2000. – с. 57 -66
4. Габрель М.М. Управління гармонійним розвитком містобудівних систем. // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Регіональна політика сталого розвитку: принципи формування, механізми реалізації (Збірник наук. праць). Вип. 5 (XXXVI)/НАН України. Інститут регіональних досліджень. Редкол.: відп. Ред. Академік НАН України М.І. Долішній. – Львів, 2002. – 592 с.
5. Региональное развитие: опыт России и Европейского Союза/ Рук. авт. колл. и отв. ред. А.Г. Гранберг. – М.: ЗАО "Изд-во "Економика", 2000. – 435 с.
6. Основні методичні положення щодо розробки схем планування територій областей України (в умовах реалізації Генеральної схеми планування території України). Проект. – Київ, 2003.–48с.

*Рекомендовано до публікації
д.е.н., проф. Павловим В.П. 24.05.04*

*Надійшла до редакції
11.05.04*